

315/10
הוצאת "אחיאסף"

אוצר ישראל

מבחר שירת העברים ומליצותם

ספר ראשון

רבי יהודה הלוי

קובץ

שיריו ומליצותיו

נערבו מחדש ע"י

א. א. הרמב"י

ווארשא

בדפוס האחים שולדבערג

תרנ"ג.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 315 Ia 1.

חֹבֶרֶת [א] ראשונה

הודעה מאת המו"ל:

(א) הקובץ הזה יכול בקרבנו (1) מבחר שירי ר' יהודה הלוי עם הערות רשד"ל וחכמים אחרים (מהמש' עד שש הוברות) שנאספו ונלקטו אחד אחד מס' ה"דיואן", "בתולת בת יהודה" ומאספים שונים עבריים ואשכנזיים. (2) תולדת המשורר, מבוא והערות נוספות מאת המסדר הרב החכם ד"ר אברהם אליהו הרכבי.

(ב) התולדה והמבוא עם שער הספר יבואו בסוף הקובץ ויהיו נרשמים בציוני מספר רומיים, למען אשר יוכלו הקוראים לתתם בראש הספר שינם מקומם.

(ג) הקובץ הזה יצא בחוברות (כל אחת בעלת 32 עמודים) ומחיר כל הוברת 7 קאפ' ועל ניר רעגאל — 10 קאפ', בלי פארטא*).

(ד) אחרי תם הדפסת הקובץ הזה יצא לאור השיר המהולל "מוסר השכל" לרב האי גאון עם הולדה מפורסה, מבוא והערות מאת הרב החכם א. ה. ווייס; ואחריו יתו הספרים אשר פרסמנו שמותיהם בקהל.

* משלוח הוברת אחת עולה בשתי קאפ', שתיים ביהר 1 קאפ' הוברת.

רשימת השירים והמליצות לר"י הלוי.

מהלקה א.

שירי ציון והמסע אליה בים וביבשה:

(א) יפה נוף (רש"ל, דיוואן הנדפס, סימן א)	(יך) היוכלו פגרים (בכ"י יד)
(ב) לבי במזרח (דיוואן ז)	(טו) התרדוף נערות (בכ"י טו וסוף השיר גנוי אקספארד צד 58)
(ג) יום נכספה (דיוואן ח)	(מז) אמר בלב ימים (בכ"י מז)
(ד) אלהי משכנותיך (דיוואן נא)	(יז) לך נפשי בטוהה (דיוואן ט)
(ה) יונות הושתו (דיוואן עה)	(יח) אצעק בלב נמוס (בכ"י יח)
(ו) ציון הלא תשאלו (דיוואן סז)	(יט) יועיז ומקים (בכ"י יט)
(ז) ירושלים האנחו (חרשים וגם ישנים, הרכבי, במצפה 51)	(כ) הרף שאון ים (בכ"י כ)
(ח) דברוך במור (דיוואן פו)	(כא) נאם אסף (בכ"י סה)
(ט) הציקתני תשוקתי (בתולה בת יהודה צד 62 סימן ט)	(כב) הפשט הזמן (בכ"י כו)
(י) קראו עלי בנות (בכ"י סי' י)	(כג) לבי מעירי (בכ"י כז)
(יא) אלהי אל תשבר (דיוואן ב)	(כד) אלהי פלאך (דיוואן מז)
(יב) הבא מבול (דיוואן ג)	(כה) גטה בי אלי צען (דיוואן ד)
(יג) זה רוחך (בכ"י יג)	(כו) יפי קול (בכ"י יט)
	(כז) למצרים (בכ"י מא)
	(כח) צנפני זמן (בכ"י סד).

מהלקה ב.

שירי כנסת ישראל בגלות.

(א) ידידי השכחת (דיוואן יא)	(ג) ימין ה' (דיוואן יג)
(ב) בכל לבי (דיוואן יב)	(ד) יעבור עלי (דיוואן כא)

(ה) ייטב בעיניך (דיוואן כו)	(ד) יונת אלם (דיוואן סו)
(ו) יאמץ לבבך (דיוואן כז)	(מ) יונה נשאתה (דיוואן ער)
(ז) כנדה היתה (דיוואן לב)	(מו) קוראים בלבב (דיוואן עו)
(ח) יד פדות (דיוואן ס)	(יז) צאן אבדות (דיוואן עז)
(מ) יריעות שלמה (דיוואן מא)	(יח) סערה עניה (דיוואן עה)
(י) יונת רחוקים (דיוואן מג)	(יט) שמש וירח (דיוואן סא)
(יא) ימינך השובות (דיוואן מד)	(כ) מזה אתנה (דיוואן סב)
(יב) מאז מעון (דיוואן נה)	(כא) יונת רחוקים נגני
(יג) יצאה לקדמך (דיוואן נט)	(דיוואן ו)

מחלקת ג.

שירי אתבה וירידות.

(א) לרב יצחק (בב"י צד 25)	(יב) זעק יער (החלוץ 140)
(ב) ערבו כיום (גנזי אקספארד XII)	(יג) אראה זמן (קאמפף II, 227)
(ג) דורשי תורה (גנזי 40)	(יד) שפתי היתה (בב"י 59)
(ד) התמיר בזקונים אוצר נחמד א' 163	(טו) שלמה בהוד (חדשים ג)
(ה) בכה על מחרת (או"נ ג' 41)	ישנים II, 3 "מצפה").
(ו) איך אחרוך (או"נ ג' 43)	(טז) ארון חכמה (חדשים ג) ישנים II, 3)
(ז) תן ריחך (גנזי 39)	(יז) גביר תורה (בב"י 60)
(ח) ידענוך נדוד (קאמפף, ניספאג-דאלוו. סאָעויע 11, 228)	(יח) בעברי על פני (בב"י 61)
(ט) בעלת כשפים (החלוץ א' מהרורא ב' 132)	(יט) ארון יצרו (בב"י 104)
(י) אהה לא יום (החלוץ 133)	(כ) אשר שמך (בב"י 180)
(יא) זאת התלאה (החלוץ 134)	(כא) איה כבוד (בב"י 78)
	(כב) פעמון זהב (בב"י 80)
	(כג) ראה כי ענני (בב"י 82)

- (מו) עורה ידידי (קאמפף 226)
 (מז) נקלותי ודלותי (קאמפף 226)
 (מח) יום שעשעתיהו (גנוי 24)
 (מט) על מה גביר (גנוי 25)
 (נ) דוד מתקו (גנוי 25)
 (נא) ילדי זמן (גנוי 27)
 (נב) ראה שוכן (גנוי 27)
 (נג) יום נד זהבי (גנוי 27)
 (נד) הוי הלומדים (קאמפף 230)
 (נה) איך אפחדה (קאמפף 231)
 (נו) יונה על אפיקי (בכ"י 30)
 (נז) יפרח חתן (בכ"י 34)
 (נח) מה תעלה (בכ"י 40)
 (נט) מן ההדס (בכ"י 40)
 (ס) מלונת הדסים (בכ"י 44)
 (סא) בן פורת (בכ"י 48)
 (סב) מה יפית (בכ"י 49)
 (סג) נבעלה שמש (בכ"י 187)
 (סד) ראו חפה (קאמפף 225)
 (סה) הרים ביום סיגי (לקט שושנים,
 גראטץ 75).
 (סו) עלי כזאת (לק"ש 89)
 (סז) הידעו הדמעות (קאמפף 237),
- (כד) סעפי בהנכה (בכ"י 83)
 (כה) אשרי ותארכנה (בכ"י 99)
 (כו) נאם אסף (בכ"י 84)
 (כז) ילד לגן עדן (בכ"י 99)
 (כח) יאור יואר (בכ"י 90)
 (כט) הגיע זמן (בכ"י 92)
 (ל) חן חן (בכ"י 93)
 (לא) עיני כל (בכ"י 94)
 (לב) מבחר נורים (בכ"י 95)
 (לג) ליהודים היתה (בכ"י 96)
 (לד) ירנו ימים (בכ"י 97)
 (לה) ערבה שנתי (גנוי 20)
 (לו) לא העננים (גנוי 19)
 (לז) בישוטי מעברות (גנוי 21)
 (לח) שלום שלום (גנוי 21)
 (לט) אמת אשפומי (דיואן,
 גיינער, 153)
 (מ) נמת ונרדמת (דיואן רשד"ל נג)
 (מא) אלי רפאני (דיואן לו)
 (מב) בעת נרפש (גיינער 154)
 (מג) כך אעיר (קאמפף 225)
 (מד) שלום לצביה (גיינער 123)
 (מה) עפרה תכבס (קאמפף 226)

מהלקה ד.

א) מכתבים.

א) על משכבי (כב"י 115)	ד) מכנף הארץ (לק"ש 92)
ב) אדוני בושתי (נייגער 129)	ה) אבי נזר (כב"י 113)
ג) חזות קשה (לק"ש 95)	ו) אם רצון (כב"י 110).

ב) חידות.

א) אישיות מבלי יין (קאמפף)	ד) ומה מת (קאמפף 236)
(236)	ה) ומה עור (קאמפף 235)
ב) אשרי ידידים (קאמפף 235)	ו) ומה צפור (קאמפף 235)
ג) ומה בוכה (קאמפף 236)	ז) כלי מכיל (קאמפף 235).

א

לכבוד ירושלים עיר הקדש.

א. יִפֶּה נוֹף מִשׁוֹשׁ תַּבְּבֵל	קָרְנֶיהָ לְמַלְכָּה רַב
לָהּ נִכְסְפָה נַפְשֵׁי	מִפְּאֲתֵי מַעְרָב
ב. הֵן מִזֶּן רַחֲמֵי נִכְמָר	כִּי אֲזַקְרָה קָדְשׁ
קְבוּרָה אֲשֶׁר גָּלָה	וְגִוַּה אֲשֶׁר חָרַב
ג. וְמִי יִתְגַּנֵּי עַל	בְּנֵי נְשָׁרִים, עַד
אַרְבֵּה כְדֻמְעָתִי	עַפְרָה וְיִתְעַרֵּב
ד. הֲרֵשֶׁתִּיהָ וְאִם מַלְבָּד	אִין קָדָה, וְאִם בְּמִקּוֹם א
אֶרְוִי גִלְעָדָה נְחֹשׁ	שָׂרָף וְגַם עֲקָרָב ב
ה. הֲלֹא אַתְּ אֲבַגְנֶיהָ	אֲחִיגֹן וְאֲשַׁקֵּם
וְיַעֲסֵם רִנְבֹדָה	לִי מִדְּבַשׁ יַעֲרֵב .

ב

לכבוד אדמת הקדש.

- א. לִבִּי בְּמִזְרְחָהּ וְאֶ--
אִיהָ אֲטַעֲמָה אֶת־אֲשֶׁר אֲכַל וְאִיהָ יַעֲרֵב ?

הערות רשד"ל

- (א) ואם להוראת אף אם, או גם כי—ובמקרא טעאנו בלא וי"ו: אם אסק שמים שם אתה.
(ב) גלעד, בחטף, לצורך המשקל.
(ג) אֲחִיגֹן אֶת־הַמִּצְבֵּי הָיָה .

- ב. איכה אשלים נד---
 ציון בקהל אדום
 ג. וקל בעיני כל-טוב
 יקר בעיני ראות
- בי ואקרי, בעוד
 ואני בקהל ערב?
 ארץ ספרד, כמו א)
 עפרות דביר נחרב.

ג

- בתחלת מסעיו לאדמת הקדש
- א. יום נכספה גפשי לבית הועד
 ויאחזגי לגדודים כעד ב)
- ב. סבב גדל-עצה עלילות לגדוד
 ואמנצאה בשמו בלבי סעד
- ג. על בן אני משפתחה אליו בקל
 מסע, ואורגו עלי כל-צעד.

ד

- על חלום אשר חלם והנה עומד
 בבית המקדש בשעת עבודה.
- א. אלהי! משפנתיה ידירות
 וקרבתך במראה לא בחירות
- ב. הביאני חלומי מקדשי אל
 ושיתי מלאכותיו התמודות ג)

הערות רשד"ל

- א) וקל על הדרך ותקל גברתה בעינך, וכוויו יקלו, מענין קלון.
- ב) הייתי נכסף לעלות לא"י, אך הייתי ירא ורועד מפני רוחק הדרך והייתי צריך להיות נע ונד הרבה קודם הניעתי למחון חפצי, ואז האל הוסיף לי סבות שאמצו את לבבי לנסוע.
- ג) מן אשורנו ולא קרוב.

- ג. וְהַעֲוֹלָה וּמִגְתָּתָהּ וְנִסְכָּהּ
 וְסָבִיב תִּמְרוֹת עֵשָׂן כְּבָדוֹת
 ד. וְנִצְמִיתִי בְּשִׁמְעֵי שִׁיר לְיוֹם
 בְּסִדְרֵיהֶם לְסִדְרֵי הַעֲבֹדוֹת
 ה. הַקְּרִיצוֹתַי וְעֹדֵי עִמָּה אֵל
 וְהַדְּבִיתִי, וְלָךְ בָּאָה לְהַדְּוֹת.

ה

- א. יִזְנֹת הַיְשָׁתוֹ שְׂכָם
 קִמְנָה, לֹא זֹאת מִגְוִחַתְכֶם
 שְׂבָנָה אֶל־תַּעֲנוּגֵיכֶם
 וְהֵן יֵי לָכֶם
 ב. הַגָּה מִיּוֹם גְּבַדְנוּ
 וּבְנַעַל צִיּוֹן נִפְרַדְנוּ
 בְּאַרְצוֹ עֲרֵבָה וְשׁוֹחָה א
 וְיִגְוֹת בֵּיתְכֶם מִשְׁלַחַה
 לְגִבּוֹל חַמַּת וְנִזְוָחָה ב
 וּמִצְאָן, מִגְוִחָה .
 מִשְׁלָם וּבְגִוְחֵיהָ ג
 וְנִבְדְּמוּ כָל־נְאוֹתֶיהָ ד

הערות רשד"ל

- א) הושתו שכם, המליצה לקוחה מן כי תשיתמו שכם — והמשורר כחד כה מפני שהיה רוצה לסיים התרועה בפסוק יתן ה' לכם ומצאן טנוחה. חמת יונות איננה על מהרת לשון המקרא, כי גם לנקבות אומרים יונים ולא יונות — היונות האלה משל על נפוצות יהודה, והמשורר קורא להן לשוב לארמת הקדש.
- ב) גבול חמת נזכר ביהוקאל מ"ז ט"ז, אבל אותה חמת (בחמס פתח) היא הוצה לארץ, וכאן אין פסק שכוונת המשורר על עיר בארץ ישראל. וגם לפי המשקל צ"ל החי"ת בפתח והמ"ם דגושה, והכוונה על עיר סבריא. ויונות נזכרת ביהושע ט"ז, פ' ו' וי', והמשורר מזכיר אותה לתורת נקראת על שם הטנוחה, ואני לא ארע מה ראה להזכיר אצלה גבול חמת.
- ג) תשובת היונות — שָׁלָם היא ירושלים.
- ד) על שם וגרמו נאות השלום (ירמיה מ"ה ל"ו).

וְהִיא רָצְתָה שְׁבִתוֹתֶיהָ
וְלֹא גָבַרַע לְאֵל שִׁיחָה .

אֲנַחְנוּ פְּלָאִים יִרְדְּנוּ
אֶךְ עַל תַּקְנָה שְׁמַרְנוּ

לִי , אָעוּפָה וְאִשְׁכְּנָה
וְאִשְׁאֵף רוּחַ צִיּוֹנָה
יָקִים שְׁבָעָה וְשִׁמְנָה
תִּרְבַּ תִּרְבַּ פְּתוּחָה ,

ג. וְיָמֵי יַמֵּן אֲבָר כִּיּוֹנָה
אֲטוּשׁ תִּימָן וְצִפּוֹנָה
וּכְרָאשׁוֹנָה אֲחִרוֹנָה
וְעַל־תִּפְשֵׁי תִרְבַּ יוֹנָה

תּוֹמַלְמַלָּה לֹא נִבְנָה
אֲתוֹתֵי לֹא גִעְוָה
כְּנֻעֲרִיָּה תְהִי שְׁבָה
לְתוֹר לְכֶם מְנוּחָה .

ד. ד' וְרָבַת כְּמֵתֵי תַקְנָה
וְאִם בְּיַנְגְּכֶם תּוֹפֵר אֲחִוָה
לְבֵיתִי חַבַּת הַנְּאֻנָה
וּכְרוּב יִשַׁע אֲרָכָה

יְהִיו כְּפֹל כְּבִצְרָת
וְעַל־תִּלְהֵ תְרוּם קֶרֶת
יַעִיר אֲתֵבָה מִסְתַּרְת
אִם הַכְּנִים שְׁמִחָה ,

ה. ה' הַמַּעֲט מִכֶּם מִנְחוֹמוֹת
לְהַנְחִיל נְחֻלוֹת שׁוֹמְמוֹת
כְּגִבּוֹר וּכְאִישׁ מִלְחָמוֹת
הַמּוֹשִׁיבֵי עֵקֶרֶת

ו

דברי אהבה וכבוד לאדמת הקדש
ותשוקה עזה לראותה ולשבת בה .

א. צִיּוֹן הִלָּא תִשְׁאַלֵי לְשָׁלוֹם אֲסִירָךְ
דִּרְשֵׁי שְׁלוֹמָךְ , וְהִם יִתֵּר עֲרֻרָךְ : א)

הערות רשד"ל

א) המשורר היושב בגלות בארץ ספרד ולכבו תמיד לארץ אבותיו , הוא קורא לעיר ציון
ואומר לה : האם לא תזכירי עור את בניך המפורזים בארצות רחוקות , ואת חרות
תמיד על לוח לבם ? הלא אין ספק שאת אוהבת אותם ומבקשת לדעת שלוםם , כמו
שגם הם דורשים שלוםך וטובתך .

- ב. מִים וּמְרֵחַ וּמִצְפּוֹן וְתִמְנָן שְׁלוֹם
 רְחוֹק וְקָרוֹב שְׂאֵי מְכַל עֲבָרֶיךָ א)
- ג. וְשְׁלוֹם אֲסִיר מֵאֹהָה, נוֹתֵן דְּמַעְיוֹ כְּטַל
 חֶרְמוֹן, וְנִקְסָף לְדַדְתָּם עַל הַחֲרִיךְ ב)
- ד. לְכַבֹּת עֲנוּתֶךָ אֲנִי מַגִּים, וְעַת אֲחַלֵּם
 שִׁיבַת שְׁבוּתֶךָ אֲנִי כְנֹזֵר לְשִׁירֶיךָ ג)
- ה. לְבֵי לְבֵית אֵל וּלְפָנֵי אֵל מְאֹד יִהְיֶה
 וּלְמַחְנֵם וְכָל פְּגַעֵי מְהוֹרֶיךָ ד)
- ו. שֵׁם הַשְּׂבִינָה שְׂבִינָה לָךְ, וְהִי אֲצִרֶךָ
 פֶּתַח לְמוֹל שְׁעָרֵי שְׁחַק שְׁעָרֶיךָ
- ז. וְכִבְדֹד יְיָ לְבַד הָיָה מְאֹרֶךָ, וְאֵין
 שְׂמִישׁ וְסֵהֵר וְכֹזְבִים מְאִירֶיךָ
- ח. אֲבַחֵר לְנַפְשִׁי לְהִשְׁמַחַךְ בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר
 רוּחַ אֱלֹהִים שְׁפֹכָה עַל בְּחִירֶיךָ

ה ערוֹת רשד"ל

- א) אם כן קחי נא נתינת שלום שנותנים לך בניך הקרובים ורחוקים.
- ב) וקחי ג"כ נתינת שלום המובאת לך מאתי אני המשורר, אשר אני אסיר ועבד תאותך (המשתוקק לראותך), ואני מוריד דמעות מרובות כטל חרמון, וצרי לי שאינם כטל חרמון שיוור על הררי ציון, ומי יתן ותוכלנה דמעוטי לדת על הרריך, כי זה כל ישעי וחפצי לראות אותך ולשכון בתוכך.
- ג) אני המשורר מחבר קינות על שפלותך ועניותך, בקול כבי ויללה כאלו אני תנים ובנות יענה, וכשאני מעלה על לבי ורואה בדימוני גאולתך העתידה, אז אני מחבר שירי שמחה וששון לכבודך, כאלו אני כנור לשירך.
- ד) לבי הומה לבית אל ולפניאל ולמחננים ולכל שאר המקומות, אשר בהם מהורך וחמידך פגעו במלאכי אלהים — והוא על שם הכתוב ויפגעו בו מלאכי אלהים האמור אצל קריאת שם המקום מחננים.

- ט. את בית מלוכה, ואת פסא יי, ואיה
 ישבו עבדים עלי כסאות גביריה? א)
- י. מי יתנגי מושטט במקומות אשר
 נגלו אליהם לחנוקה וציריה
- יא. מי יעשה לי כנפים וארחיק גודד
 אגיד לבתרי לקבי בין קתרה? ב)
- יב. אפול לאפי, עלי ארצה וארצה אפי
 גוף קאד ונחונן את עקרין
- יג. אף פי בעמדי, עלי קברות אבתי, ואשך
 תומם קתרון, עלי מקבר קתרון
- יד. אעבור בגערך וברמלה ואעמוד בגל
 ערה ואשתוממה אל סרעקתך
- טו. סרעקתים והר הקר אשר שם שני
 אזרים גדולים מאירך ומריןך
- טז. חיי נשמות אור ארצה, ומור דרור
 אבקת עפרך, ונפת צוף נהריןך
- יז. ונעם לגשמי הלילה ערם ויחף, עלי
 קרבות שקמה אשר היי דבירךך

הערות רשד"ל

א) אולי כונת המשורר על מה שכתוב ב"ה (א' כ"ט, ב"ג) וישב שלמה על כסא ה', והנה אמר את בית מלוכה כמשמעו, שהוא מקום מושב מלכי בית דוד, ואח"כ הוסיף ואת ג"כ כסא ה', כי כסא דוד נקרא כסא ה', ואיך א"כ ישבו עבדים (בני ישמעאל בן הגר השפחה) על כסאות גביריך, כלומר על כסאות בית דוד. ואמר כסאות לשון רבים על שם הכתוב כסאות לבית דוד (תהלים קכ"ג).

ב) אניד הוא הפעיל ולמ"ד לבתרי סימן האקוואסיה (על דרך לשון ארמי) כמו הרגו לאבנר, והכוונה אפלטל שבירי לבכי (הנשבר ונרבה) בין הרי כתר אשר בסביבותיך.

- יח. במקום ארונה אשר נגנזו ובמקום כרתי
 ביה אשר שָׁכַנְנוּ סְדְרֵי תְדָרוֹךְ
 יט. אָגִזוּ וְאֲשִׁלִּיךְ פֶּאֶר גִּזְרֵי, וְאֶקֶב זָקֵן
 חֵלֶל בְּאֶרֶץ מְמֹאֵה אֶת גִּזְרֵיךְ
 כ. אִיךְ יַעֲבֹב לִי אֲבֹל וְשִׁתּוֹת, בְּעַת אֲחֻזָּה
 כִּי יִסְתַּבּוּ סִפְלָבִים אֶת כְּפִירֶךְ
 כא. אִי אִיךְ מֵאֹר יוֹם יִהְיֶה מְתוֹק לְעֵינַי, בְּעוֹד
 אֲרָאָה בְּפִי עֲרֵבִים סָגְרֵי גִשְׁרוֹךְ
 כב. מִסֵּם הַיְגוּגִים, לֹאט! הֲרַפִּי מַעַט! כִּי כִבֵּר
 מְלֹאוֹ קִסְלִי וּנְפִשִׁי מִמְרוֹדֶךְ
 כג. עַת אֲזַכְּרָה אֱהִלָּה אֲשֶׁתָּה חֲמֹתֶךְ, וְאֹר
 מִזֶּר אֱהִלְיָבָה וְאֶמְצָה אֶת שְׁמֵרֶךְ
 כד. צִיּוֹן כְּלִילַת יָפוֹ, אֶהְבֶּה וְחֹן תִּקְשְׁרֵי
 מֵאֵז, וְכֶךְ נִקְשְׁרוּ נִפְשׁוֹת חֲבֵרֶךְ
 כה. הֵם הַשְּׂמֵחִים לְשִׁלְתֶךָ, וְהַכְּאֲבִים
 עַל שׁוֹמְמוֹתֶךָ, וּבֹזִים עַל שְׁבָרֶךְ
 כו. מִבּוֹר שְׁבִי שׁוֹאֲפִים גְּגֹדֶךָ, וּמִשְׁתַּחֲוִים
 אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ אֵלַי נִכְחָ שְׁעָרֶךְ
 כז. עֲדְרֵי חֲבוּנָה אֲשֶׁר גָּלוּ וְהִתְפַּזְּרוּ
 מִסֵּר לְגִבְעָה, וְלֹא שָׁבְרוּ גִבְרֶךְ
 כח. הַסְּחֻזִּיקִים בְּשׁוֹלֶךְ וּמִתְאַמְצִים
 לְעֹלֹת וּלְאֲחֻזוֹ בְּסִגְסֵנֵי תִמְרֶךְ
 כט. שִׁנְעָר וּפְתָרוֹס הַעֲרֻכִיךְ בְּגִדְלָם, וְאִם
 הַבָּלָם יִדְמוּ לְתַמְרוֹהַ וְאוֹרֶךְ?
 ל. אֵל-מִי יִדְמוּ מִשִּׁיתֶךָ וְאֵל-מִי גִבֵּר
 אִיךְ וְאֵל-מִי לְוַנְהַ וְשִׁבְרֶךְ?

- לא. ישנה ויחזוף כליל כל-ממלכות האליל,
 חסגה לעולם, לדור ודור נזרקה א)
- לב. אנה למושב אלהך, ואשרי אנוש
 יבחר יקרב וישכון במצריך ב)
- לג. אשרי מיטה ונגיע ויראה עלות
 אורה, ויבקעו עליו שחקיה
- לד. לראות בטובת בחיריה ולעלוז בשמי-
 חמה בשובה אלי קדמת נעיריה •

הערות רשד"ל

- א) כליל האמור כאן ענינו עטרה, כמו בתפלת שבת כליל תפארת בראשו נתת — חסנך לעולם על שם הכתוב (משלי כ"ז ב"ד) כי לא לעולם חסן ואם נזר לדור ודור, ובמקום נזר אמר בלשון רבים וירייה, כלומר העטרות שלך קיימות לדורי דורות.
- ב) יבחר יקרב חוזר לאל, וישכון חוזר לאנוש, על דרך הכתוב אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך.

ז

- א. ירושלים האנתי ודמעה ציון הסכי
 כי בנגה לזכרונה עינם לא תעצר בבי
 תשבת ימיני עיר תהלה לעד אם אשכנכי
 תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי.
- ב. הנה חטאי גרשוני מתוך חדר הורתי
 וקלתי אלי הרעה מעם אבי בְּחַטָּאתי
 נאחתי עם בן אִמִּיתִי לִקְחוֹ לָהֶם בְּכוֹרְתִי
 נִפְשִׁי עָלֵי וְאֵת לִפְנֵי צוּר בְּתַחֲנוּנִים תִּשְׁמַעְכִּי.
- ג. וְתָנִי לַחַיִּה לְמוֹדָעִים וְאֵל תִּמְנְעֵי מִרוּק פְּנִים
 אוֹלֵי בְּבִדּוֹת יִגְזִימוּ וְקִלּוֹ תַּזְדַּוְּגוּ
 וְהָיִי אַחֲזוֹת לַמַּנִּים וְרַעְיָה לְבָנוֹת וְעֵנִים
 וּבְלִיל לַבֶּה שִׁיתִי וְקַרְרוֹת לְבָשִׁי וְאַט לְכִי
- ד. דומי לאלהים כי לא לנצח ישבת אֲבִיוֹן
 כי לא ופנה רק לחסדו לבלתי יעשה בליוֹן
 עד בא העת לישראל ונתן ישעם מציוֹן
 ומבור גלות בעבותות האהבה תִּמְשָׁכִי.
- ה. הֵאֱלֵ אֵל תִּקְצֹף עַד מֵאֵד וְאֵל לְעַד עוֹן תִּזְכּוֹר
 קָנָא לְצִיּוֹן וְאֵל תִּזְכּוֹר שְׂאֵרֵי־תֵּם עֹד לְמִבּוֹר
 וְדַבֵּר עַל לֵב גְּחֻלְתָּהּ וְלֹא יוֹסֵף צָר בָּהּ לְעִבּוֹר
 וְתַהֲיֶה לְבִקְרָהּ רָגָה אִם לְעֵרֶב יְלִיּוֹן בְּכִי.

ח

תשובת המשורר לאדם שכתב
לו תוכחה על הליכתו לא"י.

- א. דְּבָרֶיךָ בְּמִדַּת עֲבֹד לְקוֹתִים
וּמִצֹּר חֲרָרִי מִדַּת לְקוֹתִים א)
- ב. וְלֶךְ וּלְבֵית אֲבֹתֶיךָ תִּמְדֹּת
אֲשֶׁר וְלֹא לְמִשְׁכַּנְךָ שְׂבָתִים
- ג. כְּגַשְׁמִי בְּמִדְּבָרִים עֲבָרִים
בְּתוֹכָם אֲרָבִים נִשְׁאֵי שְׁלָחִים
- ד. דְּבָרִים אֲרָבוּ תוֹכָם דְּבָרִים
וְתוֹךְ יַעֲרַת דְּבִשׁ קוֹצִים כְּסוֹתִים ב'
- ה. וְאִם כִּי לֹא שְׁלוֹם שְׁלָם וְבִקְשׁ
בְּעוֹדָה מִלְּאָה עוֹרִים וּפְסָחִים ג)
- ו. לְמַעַן בֵּית אֱלֹהֵינוּ נִבְקֶשׁ
שְׁלוֹמָה, אִזּוּ בְּעַד רַגְעִים וְאִחִים ד)
- ז. וְאִם כֵּן הוּא בְּדַבְּרֶיךָ, כִּי אִזּוּ חֲטָא

הערות רשד"ל

- א) המשורר מתחיל בשבח השירה השלוחה אליו, ובמליצת השיר הוא אומר כי דבריה בעלי ריח טוב כשמן רוקח המעורב בכשמים ראש וסר דרוך, ולא לבד ראוי לומר עליהם שהם רקוחים במור, אבל ראוי לומר שהם לקוחים מהררי המור.
- ב) אחר שדבר בשבח השירה ובשבח מי שכתבה ובשבח בית אכיו, הוא מתחיל להתוכח עם המשורר ואומר אליו: הגה באת לקראתי כדבריו ערבים ומתוקים, אבל בקרבם מסוגים אנשי מלחמה אחוזי חרב ודברים עוקצות, ובתוך הדבש יש קוצים.
- ג) ואף אם יונח (כמו שאמרת בשירתך) שאין ראוי עתה לדרוש שלום יהושלים, בהיותה ביד זרים, וכאלו היא ביד היבוסים וביד העורים והפסחים שנואו נפש דוד (שמואל ב' סימן ה'), ואין לה עכשיו שום מעלה על שאר ארצות.
- ד) הלא מכל מקום ראוי לנו לדרוש שלומה בעבור בית המקדש העומד בה, ובעבור אחינו ורעינו היושבים בתוכה.

- עלי כל-פרעים נגדה וישתים (א)
 ח. וחקא הזרים שְׁכְנוּהָ קְגָרִים
 וקנו שם למתיהם צריחים (ב)
 ז. ותהו מעשה אבות הנזטים
 ופגריהם אלי ארצה שלוחים (ג)
 י. והנה בעבורה נאנחים
 והארץ מלאה נאלחים (ד)
 יא. ולריק כנזחות אבות בנויים
 ולשוא קרבו שם הזבחים
 יב. הטוב שיתיו מתים זכורים
 והארון והלוחות שבוהים?
 יג. גשחר את מקום שמת ורמה
 ונטוש את-מקור מיי נצחים? (ה)
 יד. הלנו נחלה בק מקדשי אל?
 ואיה נהיה להר קדשו שבחים?
 טו. תיש לנו במזרח או במערב

הערות רשד"ל

- (א) אבל זה שאמרת (שאין לנו לדרוש שלום ירושלים, כי כבר אבדה קרושתה בהיותה ביד האומות) לא יתכן כלל, שאם כן למה אנו פונים אליה ומשתחיים כנגדה בכל תפלותינו? הלא לדבריו כל העושה כן אינו אלא חוטא.
 (ב) ולדבריו גם האבות חטאו, בהיותם משתדלים לגור בארץ היא וקנו בה אחוות קבר והארץ היתה אז ביד עובדי אלילים.
 (ג) וכן לפי דבריו לתהו והבל היה טה שצוו יעקב ויוסף שיחננו את פניהם ויקברו בארץ ישראל.
 (ד) והנה היו נכספים אליה ונאנחים בעבורה, אע"פ שהיתה אז מלאה נאלחים ונתעבים העושים כל תועבת ה' אשר שנא.
 (ה) הוא מביא ראיה מן המנהג המפורסם לבקר את קברות המתים האחזכים והנכבדים, ואם אנו מבקרים קברות המתים, כל שכן ראוי לנו לבקר המקומות הקדושים, שהם מקור החיים הנצחיים.

- מקום תקנה, נהי עליו בטוחים? א)
- טז. אבל ארץ אשר מלאה שערים
לנגדם שערי שמק פתוחים
יז. כהר סיני ובהרמל ובית אל
ובתי הנביאים השלוחים
יח. וכסאות בהני כסא יי
וכסאות המלכים המושוחים?
יט. ולנו גם לכגיני יעדה
ואם ציים שכנוה ואוחים
כ. הלא בן נתנה קדם לאבות
וכלה נחלת קוצים וחוחים ב)
- כא. והם מתהלכים ארצה ורחבה
במתהלך בפרדם בין צמחים
כב. והם גרים ותושבים, ודרשים
מקום קבר ומלון שם לארחים
כג. ושם התהלכו לפני יי
ולמדו השבילים הנכחים
כד. ואמרו כי לפאים שם יקומון
ויצאו שובבים תחת פריחים

הערות רשד"ל

- א) היש לנו במזרח או במערב (כלומר בשום מקום) מקום תקוה שנוכל להיות בטוחים ששם תהיה תפלתנו מקובלת? ויותר מזה, היש לנו ארץ מלאה שערים המכוננים כנגד שערי שמים, כמו שהם הר סיני וברמל וכו'?
- ב) ואף אם א"י היא עתה ביד ציים ואוחים, כלומר ביד זרים ואכזריים, מכל מקום הלא לנו היא מיועדת, וכן בימי קדם ה' הבטיח לאבותינו לתת להם, ואז היתה בלה נחלת קוצים וחוחים, כלומר שהיתה ביד הכנעני והאמורי, ועם כל זה היו האבות מתהלכים בת באהבה ושמתה, והיו מבקשים להקבר שם וכל זה להיותם וירעים שהיא ארמת הקדש.

כה. וְכִי שָׁם תַּעֲלֶזְנָה הַגְּיוֹנוֹת
 וְתִשְׁבְּנָה גַּפְשׁוֹת לַמְּנוּחִים
 כו. רָאָה נָא גַם־רָאָה דְדוֹי וְקִבֵּן א'
 וְסוּר מִמוֹקְשִׁים צְנִיִּים וּפְחִים
 כז. וְאַל תִּשְׂאֶה חֲכָמָה יוֹנִית
 אֲשֶׁר אֵין לָהּ פְּרִי כִּי אִם פְּרִתִּים כ'
 כח. וּפְרִיָּהּ כִּי אֲדַמָּה לֹא רְקוּעָה
 וְכִי לֹא אֶהְלִי שְׂחָק כִּתוּחִים
 כט. וְאֵין רֵאשִׁית לְכָל־מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית
 וְאֵין אַחֲרִית לְחֵדוּשׁ הַיְּרֻחִים
 ל. שְׁמַע דְּבַרִּי נְבוּנִיָּה נְבָכִים
 בְּנוּיִים עַל־יְסוּד תְּהוֹ וְטוּחִים
 לא. וְתִשׁוּב לָךְ בְּלֵב הַיָּקָם וְנָעוּר
 וּפֶה מְלֹא בְּרַב שִׁיגִים וְשִׁירִים
 לב. וְלָמָּה זֶה אֲבַקֶּשְׁלִי אֲרַחֹת
 עַקְלָקְלוֹת, וְאַעֲזוּב אִם אֲרַחִים ?

הערות רשד"ל

(א) האיש אשר היה מגנה נסיעת ר"י הלוי לא"י לא היה (או לא היה מתראה) אפיקורוס
 הכופר במציאות האל ובנבואה ובנפלאות, כי או לא היה ר"י הלוי משוב לו בדברים
 לקוחים מספרי הקדש ודבריו רז"ל, אך נראה כי האיש הוא בתוכחתו אשר כתב לר"י
 הביא טענות מיוסדות על החקירה לברה, בלי לחוש כלל להרשעת הלב המתחמם בזכרון
 ימי קדם, ומעיו יהמו באהבת אנשים או ענינים שהיו נכבדים ואהובים, אע"פ שזה
 כמה כבר מתו או נתבטלו, והמשורר מזהירו שלא יתפלסף בדרכי חכמה יונית.

(ב) אין לה פרי כי אם פרחים, ואם יש לה פרי, זה פריה, שהיא מלמדת קדמות
 העולם, ושמעולם לא נרקעה הארץ ולא נמתחו השמים, אלא כטן שאנו רואים אותם
 קתה, כך היו תמיד וכך יהיו לנצח נצחים.

על הים

ט

- א. הַעֲיִתָנִי הַשְׂקָתִי לְאֵל הָיִ
 לְשַׁחַר אֶת־מִקּוֹם בְּמֵאוֹת כְּוִשִׁיָּי
 ב. עָדִי כִי לֹא נִטְשָׁתִנִי לְבִשָׁק
 בְּגִי בֵיתִי וְאֶת־רַגְעִי וְאֶחָי
 ג. וְלֹא אֶבְקֶה עָלַי פְּרָדִים נִטְעֵתִי
 וְהִשְׁקִיתִנִי וְהִצְלִיחֵנִי צְמִיחֵי א
 ד. וְלֹא אֲזַכֵּר יְהוּדָה וְעֶזְרָאֵל
 שְׁנֵי פְרָחֵי יָקָר מִבְּחַר פְּרָחֵי
 ה. וְאֶת־יֶזְעָק אֲשֶׁר בְּבֶן חֲשֻׁבֹתִי
 יְבוּל שְׁמִשִׁי וְטוֹב גְּרֵשׁ יִרְחִי ב
 ו. וּבְמַעַט אֲשַׁבְּחָה בַּיִת הַתְּפִלָּה
 אֲשֶׁר הָיָה בְּמִדְרָשָׁיו כְּנוֹחֵי
 ז. וְאֲשַׁבַּח תַּעֲנוּגֵי שִׁבְתֹּתִי
 ח. וְחִדְרֵי כוֹעֲדֵי וּבְבוֹד פְּסָחֵי
 וְאֶת־כְּבוֹדֵי לְאֶחָרִים
 ט. וְאֶעֱוֹב לְפָסִילִים אֶת־שִׁבְתִּי
 וְהַכִּילֹתִי בְּצֵל שִׁיחִים הַדְרִי
 וּבְמִסּוּבַת סִבְבָּה חֶסֶן בְּרִיחֵי

הערות רשד"ל

- א) נראה שהכוונה על בית המדרש שהיה מלמד בו תורה לבחורים.
 ב) שלשה אלה נראה שהיו חשובי תלמידיו.

- י. וּנְפָשֵׁי שְׁבַעַה רְאִשֵׁי בְּשָׂמִים
 וְבַיִם בְּעֵצוֹן שְׁמַתִּי רָקְחִי א.
 יא. וְחִדְלַתִּי הִלֹּךְ עַל-כַּף וְעַל-אֶפֶס
 וְנִתְמִי בְּלֵב יָמִים אֲרָחִי
 יב. עָבִי אֲמַצָּא הַדּוֹם בְּגִלִּי אֶלְהִי
 וְשָׁמָּה אֲשַׁפְּקָה בְּפָשֵׁי וְשִׁיחִי
 יג. וְאֶסְתַּוֵּף בְּהַר קִדְשׁוֹ, וְאֶקְבִּיל
 לַפְתָּחַי שְׁעָרֵי שַׁמַּק פְּתָחִי
 יד. וְאֶפְרִים בְּמִי יִרְדּוּ וְרָדִי
 וְאַצְמִיחַ בְּשִׁילּוֹם שְׁלֹתִי
 טו. אֶהַלֵּל אֶת-שְׁמוֹ מִדֵּי חַיֹּתִי
 וְאוֹרְנֵי עָבִי גִצַּח גִּצְחִי .

9

- א. קְרָאֵוּ עָלַי בְּנֹת דְּמִשְׁפָּחוֹת
 שְׁלוֹם, וְעַל אֲחִים וְעַל אָחוֹת
 ב. מֵאֵת אֲסִיר תִּקְנֶה אֲשֶׁר נִקְנָה
 לַיָּם, וְשֵׁם רוּחוֹ בְּיַד רוּחוֹת
 ג. דְּחֹוֵי בְּיַד מַעְרָב אֵלַי מִזְרַח
 וְהָ יַעֲבֹז לַנְּחֹת וְהָ לַנְּחֹת ב.

הערות רשד"ל

- (א) לשעבר היו לי ראשי בשמים לזב, ועתה בספינה אין לי עצי בשמים להרוח, רק חפחותים שבעצים.
 (ב) הרוח המערבי היה מביא אותי אל מחוץ חצוני, ורוח מזרחי היה מרחיקי מרחבו, ושני הרוחות האלה היו דוחים את הספינה איש לרעהו, זה עקר בונת הבית הזה, אך הרבה יגעתי להבין מלת לנחות האמורה כאן לשתי הנראות שונות, והשערות

- ד. בינו ובין מות קפשע, אך
 בינו ובין מַעֲבָה לוחות
 ה. קבור קחיו בארון עין, לא
 קרקע, ולא ארבע, אבל פחות
 ו. יושב ואין לעמוד עלי בגליו
 שזב ואין בגליו משלחות
 ז. חולה וירא מפני גזים
 גם מפני לסטים ומרוחות
 ח. הכל ומלח כל-כני פרחח
 הם הסגנים שם והפחות
 ט. לא לחקמים שם וגם לא חן
 ליוֹדְעִים, רק יודעים לשחות
 י. יתעצבו רגע לזאת פני
 אך געלו הלב והטוחות
 יא. עד אשפפה נפשי בחיק האל
 נכח מקום ארון ומזבחות
 יב. אגמול לאל גמול לחיבים
 טובות, בטוב שירות ותשבחות.

י

7

הערות רש"ל

היבה ופתיגים שונים עלו במחשבותי, ולא נתקרה דעתי באחד מהם, ועל כן הנחתי הבהב בלא נקוד.

אחרי כתיב ההערה הזאת שמעתי מאחד מתלמידי (הבחור המשכיל ר' יהודה אריה אוסימן) פירוש חדש לסליצת זה יעבור לנחות וזה לנחות, ולפי דעתו אין מלת לנחות אכורה לשתי הוראות, אך היא חסיד מענין לנחותם הדרך, והכוונה רוח מערבי עובי להנהיג הספינה, וגם רוח מזרחי עובר להנהיג הספינה, והנה הם מריבים זה עם זה, ודוחים את הספינה זה לזה. והנה הפירוש הזה פשוט מאד, ומתישב על הדעת, אלא שנ"ל בלתי נתג. אצל המשוררים הקדמונים פעל שתי פעמים זו אצל זו להוראה אחת.

יז

- א. אֶלֶּהִי | אֶל־הַשֶּׁבֶר מִשְׁפְּרֵי יָם
 וְאֶל־תְּאֵמֶר לְצוֹלֹת יָם חֲרָבִי
 ב. עֲבִי אִוְדָה חֲסָדֶיךָ וְאִוְדָה
 לְגַלֵּי יָם וְרוּחַ מַעֲרָבִי
 ג. וְתִרְבּוּ מְקוֹמַי עַל אֲהַבְתְּךָ
 וּמַעֲלֵי יַסִּירוּן עַל עַרְבֵי
 ד. וְאִיךָ לֹא יִתְמוּ לִי מִשְׁאֲלוֹתַי
 וְכִךָ אֲבַטֵּחַ וְאַתָּה הוּא עַרְבֵי א

יב

- א. הִבָּא מִבּוֹל יְשָׁם הַבַּל חֲרָבָה ב
 וְאִין לְרֵאוֹת פְּגִי אֶרֶץ תְּהַבָּה
 ב. וְאִין אָדָם וְאִין סִיָּה וְאִין עוֹף
 חֲסַף הַבַּל וְשָׁכְנוּ מַעֲצָבָה
 ג. וּבְרֵאוֹת הַיָּם וְשׁוֹחָה לִי מְנוּחָה
 וְאֶרֶץ הָעַרְבָּה לִי עֲרָבָה
 ד. וְאֲשָׁגִים לְכָל־עוֹבֵר וְאִין כָּל
 אֲבָל מוֹם וְשָׁמוֹם וְתִבָּה
 ה. וְלִוְיָתָן בְּתִרְמִיחוֹ מְעוֹלָה
 וְאַתָּה שֶׁב כִּי תִהְיֶה וְחָשַׁב לְשִׁיבָה

הערות רשד"ל

(א) אהה הוא מכשורו, לשון ערב וערבון, ובאמת היתה העי"ן ראויה לקמ"ץ.

(ב) היה לו לאמר חרבה ולצורך המשקל עשה מן חרבות הויהוה חרבה.

- ו. וְלֵב הַיָּם יִכְחַשׁ בְּאַנְיָהּ
 בְּאֵלֵי הַיָּם הַיָּם כְּגֵד הַיָּם גְּנָבָה א)
 ז. וְיִזְעַף וְנִפְשֵׁי תַעֲלוּ, כִּי
 אֵלֵי מִקְדָּשׁ אֱלֹהֵיהֶּ קָרְבָּה .

יג

לעמת רוח מערבית.

- א. הִתְּ דִּוְתָהּ, צֵד מְעַרְבֵי ו רְקִימֵ ב)
 הַגִּדְדֵי : בְּכִנְסוֹ וְשִׁמְפּוֹם
 ב. מֵאוֹצְרוֹת הַרְקָלִים מֵאוֹצְרוֹתָהּ
 כִּי אֵינָהּ מֵאוֹצְרוֹת הַרוּחַ
 ג. בְּנִפְי דְרוֹר תְּנִיף, וְתִקְרָא לִי דְרוֹר
 וְכִמּוֹ דְרוֹר מִן-הַצְּרוּר לְקִימֵ ד)
 ד. מִה־נִּכְסְפוּ לָהּ עִם אֲשֶׁר בְּגִלְלָהּ
 רְקִבוּ כְּגַב תֵּימָם עָלֵי גְבִילוֹת
 ה. אֶל-נָא תִרְבָּה יְדָהּ מִן-הָאֲנִי
 כִּי יִחַגֶּה הַיּוֹם וְכִי יִפּוּחַ ה)
 ו. וְרַקַּע תְּהוֹם וְקָרַע לִכְבֵּי יָמִים, וְנַע
 אֶל הַרְרֵי קִדְשׁ וְשָׁם תִּנּוּחַ

הערות רשד"ל

- א) האניה מכוסה במים ולב הים מסתיר אותה מן העין, כנגב המסתיר הגנבה וכחש בה .
 ב) רוח מערבי היה מביאו למחורו חפצו, על כן פונה אליו ומשכחו, ומבקש ממנו שיוסיף לנשוב בספינה בלא הפסק. והנה דרך מליצה והפליגה שריוות הוא אומר לצד מערבי זה זה רוחך הוא נותן רוח טוב כמעשה רוקת, ובאלו כנגפיו נרדום ותפוחים .
 ג) לא נסנע ר"י הלוי להניע השוא השני בסוף תבת, וזה מצוי הרבה בדיואן שלו .
 ד) דרוור הראשון שם עוף, השני ענין חירות, והשלישי תאר למור, אתה מנפיק כנפיק כעוף, להביא אותי למקום חירותי, והנה רוחך טוב לי כמר דרנר .
 ה) לא כיום ולא בלילה,

- ז. וְגַעַר בְּקָדִים הַמִּקְעָר יָם, עֲדֵי
 יָשִׁים לִבִּב הַיָּם כְּסִיר נִפְוִחַ
 ח. מִהֲיַעֲשֶׂה אֲסוּר בְּיַד הַיָּצוּר, אֲשֶׁר
 פָּעַם יְהִי עֲצוּר, וְעַתָּה שְׁלִיחַ?
 ט. אַךְ סוּר שְׁאֵלְתִי בְּיַד מְרוֹם, וְהוּא
 יוֹצֵר מְרוֹם הַרִים וּבֹרֵא רוּחַ.

יך

- א. הֲיִיכֹלֶה פְּגָרִים הֲיִוְתָם הַדְּרִים
 לְלִבּוֹת קְשׁוּרִים בְּכַנְפֵי גְּשָׁרִים?
 ב. לְאִישׁ קִין בְּחִיּוֹ וְכֹל מֵאֲמוּי
 לְגִזְלָל לְחִיּוֹ בְּמִבְחַר עֲפָרִים
 ג. יִפְסַח וְחִבֵּד וְדָמְעוּ בְּמִזְרֵד
 לְהַשְׁלִיךְ סֶפֶד וְלִתּוֹר עֲבָרִים
 ד. וְלִרְכַב אֲנִיּוֹת וְלִדְרֹךְ בְּצִיּוֹת
 מְעֻזּוֹת אֲרִיּוֹת וְהַרְבֵּי גְמָרִים
 ה. וְגַעַר בְּדוֹדִים וּבְחַר גְּדוֹדִים
 וְנָטַשׁ הַדְּרִים וְשָׁבֵן הַרְרִים
 ו. וּמִצְאוּ בְּעִיּוֹ וְאָבִי יַעֲרִים
 כָּחַן הַתְּחִילוֹת בְּעִיּוֹ גְּעָרִים
 ז. וְחָשַׁב יַעֲנִים לְשָׂרִים וְנִגְנִים
 וְשִׁאֲגַת כְּפִירִים שְׂרִיקוֹת עֲדָרִים
 ח. וְשֵׁם שְׁעִישׁוּעִי בְּמִזְרְקֵי צִלְעוֹ
 וּפְלָגֵי דְמָעוֹ בְּפִלְגֵי יְאוּרֵי

ז. ויעל גבעות	וגרר בקעות
י. ויסע ויפצן	ויעבר קציען
יא. ותקחות מדיביו	למקסר קקרים
יב. וכמה יריבם?	וכמה ישיבם?
יג. ואיה אשרוהו	בעבדות מלכים
יד. הטוב כי יאשר	אנזש טוב וישר
טו. פגו השחרים	בעיניו שחרים
טז. וכיס ממפקים	כפיו ממרורים
יז. לבקש רצונם	ולעזוב רצון אל
יח. מיןע ועמל	ולחין ואמל
יט. לבקש סליחות	נקרות יערים
כ. אצפה לעברם	ואעטף בקברם
	ויציני לשקברם

הערות רשד"ל

(א) כחמשותף תמיד

כא. וְכָל הַעֵינִי	חֲרָדִים לְסוּגִי
כב. וְאֵיךְ לֹא אֶבְקֶה	לְהַר הַעֲבָרִים
כג. וְשֵׁם הַקְּרוּבִים	וְדַמַּע אֶפְקֶה?
כד. מְקוֹם הַפְּלֹאֹת	תַּחֲתֵת פְּגָרִים
כה. עֲפָרוֹ אֲחֹזֵן	וְלֹחֹת קְתוּבִים
כו. וְסוֹף מַחְשַׁבֹּתַי	וּבְמִקוֹם סִתְרִים
כז. וְחֹשֵׁי גְעוּפָה	וְעֵין הַנְּבוּאוֹת
כח. וְקִשְׁרֵי כְנָפֶה	פְּנֵיהֶם מְאִירִים
כט. לְגָדִים וְנָעִים	וְאֶצְלוֹ אֶקְנֵן
ל. וְנָרָא אָנֹכִי	כְּעַל הַקְּבָרִים
לא. וְאֶפֶר כִּי עֲזוּנֹת	הַיּוֹת מוֹשְׁבֹתַי
לב. וְאֵין לִי תְּשׁוּבָה	בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתַי
לג. אֲסַכֵּן בְּעֲצָמַי	וְדַרְשֵׁי מְדִינָה
	אֲשֶׁר לְשִׁכְנָה
	וְנָד אֶל תְּנִיפָה
	בְּבִגְדֵי שְׂחָרִים
	בְּרוּחַ קָלְעִים
	לְאֶלְפֵי גְזָרִים
	עֲזוּנֹת גְּעוּרִים
	אֲשֶׁר הֵם בְּסִפְרֵי
	אֱלֹהֵי סַפּוּרִים
	יְמֵי הַזְּקוּנֹת
	חֲלִיפֹת וּמִתְחַלְחֵל
	דְּשׁוֹת לְבָקָרִים
	בְּעַד הַמְּשׁוּבָה
	בְּבֵין הַמְּצָרִים
	וְאֶשְׁבֶּח אֲשָׁמִי
	בְּגַד חֲטָא מְסוּרִים
	וְנִשְׁפִּי וְדַמִּי

לד. אָבֵל יֵשׁ בְּמוֹת בְּמִרְקָה סְלוּחַ
 וְחֵיל וּכְחַ לְמוֹצִיא אֲסוּרִים
 לה. וְאִם דָּן וְנִפְרַע וְיִוִּסְף וְיִגְרַע
 עָלַי טוֹב וְעַל רַע שְׂפָטָיו וְשָׂרִים .

טו

- א. הַתְּרִיף בְּעֵרוֹת אַחַר הַמַּשִּׁים ?
 וְיִטִּיף לְהַתְּעוֹפֵף הַמַּשִּׁים
- ב. וְתִכְנַח מִעֲבֹדַת הָאֱלֹהִים
 וְתִכְסֶף אֶל עֲבֹדַת הָאֲנָשִׁים
- ג. וְתִדְרֹשׁ אֶת־פְּגַי רַבִּים, וְתִמְאֹשׁ
 פְּגַי אֶתְדֵר לְכַל־חֶפֶץ דְּרוּשִׁים
- ד. וְתַעֲצֵל לְהִצְטַד לְבִרְכָה
 וְתִמְכֹר חֵלְקָה בְּגִזִּיר עֲדָשִׁים
- ה. וְלֹא אֶמְרָה לָהּ עוֹד נַפְשָׁה הוּנְא
 וְתִאֲמַתָּה תִּכְבֵּר לְחַדְשִׁים
- ו. נִטָּה מִעַל עֲצָתָה אֶל עֲצַת אֵל
 וְסוּר מִעַל חִמְשַׁת קְרָגָשִׁים =)
- ז. וְהִתְרַצָּה לְיוֹצֵרָה בְּחֵד
 וְיִמְזִיקָה אֲשֶׁר אֲצִים וְחָשִׁים
- ח. וְאֵל תִּדְרֹשׁ בְּלֵב וְלֵב רְצוֹנֹ
 וְאֵל תִּלְקַח לָהּ לְקַבֵּאת נְחֻשִׁים
- ט. הִנֵּה לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֹ עוֹ בְּנִמְר
 וְקַל בְּצִבִי וְגִבּוֹר בְּלִישִׁים

הערות רשד"ל

(א) מלשון ארבע לא אמרו חזן, ר"ל די. ב) ההרגשות, החושבים.

- י. ואל ימוט בלב ג'מים לְבָבָה
והרים תַּחֲזֶה כְּמִים וּמְשִׁים
יא. וּמְלָתִים יִדְהֶם כְּמִלְחָמִים
וּחְכָּמֵי הַחַרְשִׁים מַחְרִישִׁים
יב. שְׂמֵחִים הוֹלְכִים נֶכַח פְּגִיחָם
וְשָׁבִים אֶל־אֲחֵרֵיהֶם וּבֹשִׁים
יג. וְאֶקְוֶם לְפָגִיחַ לְמָנוֹס
וְאִין מִבְּרַח לָהּ כִּי אִם יְקוּשִׁים
יד. וְיִמְאֹו וְנִנְסוּ קָלְעִים
וְנִנְעוּ וְנִנְעוּ קָרְשִׁים
טו. וְיֵר רֹחַ מִצְחָקָת כְּמִים
כְּנִשְׂאֵי הַעֲמֻרִים בְּדִישִׁים
טז. וּפְעַם תַּעֲשֶׂה מַהֶם גְּרָנוֹת
וּפְעַם תַּעֲשֶׂה מַהֶם גְּדִישִׁים
יז. כְּעַת הַתַּנְגָּרִם דָּמוּ אֲרִיֹּת
וְעַת הַחֲלָשִׁם דָּמוּ נְחָשִׁים
יח. וְרֵאשׁוֹנִים דְּלָקוֹם אֲחֵרוֹנִים
כְּצַפְעוֹנִים וְאִין לָהֶם לְחָשִׁים
יט. וְצִי אֲדִיר כְּקַט וְפֹל בְּאֲדִיר
וְחַתְרוֹן וְהַגֵּם גְּחֻלְשִׁים
כ. וְחַמְדָּה וְקִיָּה גְּבִכִים
כְּתַחֲתִים שְׁגִים כְּשִׁלְשִׁים
כא. וּמְשָׁבֵי הַחֲבָלִים כְּתַחֲלִים *
וְנָשִׁים וְאֶנְשִׁים גְּאֶנְשִׁים *

הערות רשד"ל

(א) צירים וחבלים יאחזון. (ב) לשון וַיֵּאָשֵׁב, מתיאשים,

- כב. ורום תפלה מתחליהו
 וקצו הגויות בגפשים
- כג. ואין יתרון לתוק התרגים
 ואין המדה למחבולת ישישים
- כד. ונחשבו לקוץ מרגי ארזים
 ונהפכו לקנים הפרזשים
- כה. ונטל חול בגב הים בתנן
 וברזלי אבנים פתששים
- כו. ועם ותפללו כל איש לקדשו
 ואת פונה לקדש הקדשים
- כז. ותזכר מפלאות ים-סוף ונרדן
 אשר על כל-לבבות הם תרושים
- כח. תשבח למשפחים שאון ים
 בעת שיגלו מיקויו רפשים
- כט. ותזכור לו זכות לבות ממאים
 ויזכור לה זכות אבות קדושים
- ל. יחדש נוראותיו כי תחדש
 לפגיו שיר מחול מחלים ומושים
- לא. וישיב הנשמות לפגרים
 ויחיו העצמות היבשים
- לב. ורגע ישתקו ימים וידמו
 עדרים על פגי ארץ גטושים
- לג. והליל כבא שמש במעלות
 צבא מרום ועליו שר המשים
- לד. ככושית משפצות זקב לבושה
 ובתבלת במלואת גבישים

לה. וְכֹכְבִים בְּלֵב הַיָּם נְבוֹכִים
 בְּגָרִים מְמַעֲזִיקֵם גְּרוּשִׁים
 לו. וְכַדְמוֹתֵם בְּצִלְמֵם יַעֲשׂוּ אֹר
 בְּלֵב הַיָּם כְּלִהְבוֹת וְאִישִׁים
 לז. פְּגֵי מַיִם וְשָׁמַיִם עֲבִי יָם
 עֲבִי לֵיל מְטַהֲרִים לְטוֹשִׁים
 לח. וְיָם דּוֹמָה לְרִקְיעַ בְּעֵינֵי
 שְׁגִיחֵם אִזְ שְׁגִי יָמִים הַבּוֹשִׁים
 לט. וּבְיִנּוֹתֵם לְבָבֵי יָם שְׁלִישִׁי
 בְּשׂוֹא גְלוֹ שְׁבַחֵי הַתְּהוֹשִׁים

טז

א. אֲמַר בְּלֵב יַפְּוִים לֵלֵב רִגְזֵי
 תָרַד מְאֹד כִּי נִשְׂאוּ דְכָנִים
 ב. אִם פְּאֵמֹן בְּאֵל אֲשֶׁר עָשָׂה
 הַיָּם וְעַד גִּצַח שָׁמוֹ קֹנֵם
 ג. אֵל יַחְרִידֶה יָם בְּשׂוֹא בְּלִיֹּ
 כִּי עֲמִידָה הַשָּׁם גְּבוּל לָיִם.

בספירת

יז

א. לָךְ נִפְשֵׁי, בְּטוֹחָה אִזְ תַּחֲרֶדֶה,
 לָךְ מִשְׁמַחֲתָה תְּמִיד וּמוֹדָה
 ב. כִּךְ אֲשַׁמַּח בְּעַת אָנַע וְאֲנִיד
 וְלָךְ אֲוִדָה בְּבִלְגִיעָה וְנִידָה

- ג. וכפרוש תספינה לעבור כי
 כנפים כנפי החסידה א
- ד. ועת תהום תהום תחמי ותנהום
 כאלו מקרבי היא למדה ב
- ה. ומתים פסיר את המצולה
 וים תשים כמקתה יקודה
- ו. וצום פתים כבואם ום פלשתים
 ותתים נחתים פמצודה ג
- ז. ותמיות כחרפם לאניות
 ומנינים מצפים לפעודה ד
- ח. ועת צרה כמבקררה, ובגים
 עדי מושבר וכח אין ללדה
- ט. ואלו אהסר מאכל ומשתה
 געים שמך פפי אשים לצידה
- י. ולא אדאג עלי קנין ובגין
 ולא ער-הזן ולא על כל-אבדה

ה ע ר ו ת ר ש ד " ל

- א) אורה לך כשהספינה פורשת כנפיה כנפי החסידה לעבור עמי להוליך אותי למהון חפצי. אבל אם הספינה פורשת כנפיה, אין כאן עצירה, אלא הליכה.
- ב) וגם אורה לך בעת צרה, כשהים הומה, כאלו למד מנני, שאני מפרד, ומעי וקרבי יהמו.
- ג) וכן אורה לך בעת סכנה, כשהאניה שהיא של כיום רומיים (הכוונה נוצרים), נכנסת בים הישמעאליים, באפריקא, במקום האומה הנקראת Berber, והיהודים קוראים להם פלשתים, והחתים (הכנענים, והכוונה על פלשתים הנ"ל) הם חונים במעודה, על יד הים, לשלול שלל ולבזו בז כמפינות הנוצרים.
- ד) והחיות אשר בים מתרפות את האניה, כאלו אומרות לה: עוד מעט תהיי נשכרת, וכני אדם אשר בד יהיו לנו למאכל.

18

- יא. עֲנֵי כִי אֶשְׁשָׁה יוֹצֵאת חֲלָצִי
 אֲהוֹת נַפְשִׁי וְהִיא לִי רַק יְחִידָה (א)
- יב. וְאֶשְׁבַח אֶת־בְּנֵיהַ פֶּלַח כְּבֹדִי
 וְאֵין לִי בְלַעֲדֵי זְכָרוֹ לְחִידָה (ב)
- יג. פָּרִי בְּעֵי וְגִלְדִי שְׁעֵשְׁנֵעִי
 וְאִיהָ יִשְׁבַח יְהִיָּה אֶת־יְהוָה? (ג)
- יד. וְגִמְלָה זֹאת לִגְגֹד אֶמְבַּקֶּךָ
 עֲבֵי אָבִא שְׁעָרֶיךָ בְּתוֹדָה
- טו. וְאֶגִּיד שָׁם, וְאֶחְשׁוֹב אֶת־לִבִּי
 עָלַי כִּי־בָרַךְ עוֹלָה עֲקִידָה (ד)
- טז. וְאֶמֶן אֶת־קִבְרֹתַי בְּאַרְצֶךָ
 לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי שָׁם לְעֵדָה .

יח

א. אֶצְעַק בְּלֵב גָּמִס וּפִיק בְּרִבְוִים
 לְאֵל, וְחִלְחַלְהָ בְּכָל־מְתָנִים

הערות רשד"ל

- (א) מבאן למדנו (כאשר העיר דוקקס) כי צדק בעל שלשלת הקבלה באמרו כי בת יחידה חיתה לו ר"י הלוי.
- (ב) ואשכח את בנה, אשר היומו רחוק ממני הוא לי כחץ המוחץ ומפלה כבדו (משלי ז' כ"ג). ואני זוכר אותו בכל עת, וזכרונו עולה תמיד על שפתי. כמו המליצות והחידות הנעמוט (שהיו שעשועיהם, כנראה בספר חובת הלבבות).
- (ג) שמח לבי בהתגלות כי בן בתו של ר"י הלוי היה שמו יהודה, כי רבים מאמינים לבעל השלשלת שאמר כי בתו יחידתו של ר"י חיתה אשתו של ראב"ע, ולא שמענו לראב"ע בנום אלא אחד (והוא המיד תורת משה בתורת פחמור) אבל יצחק חיה שמו ולא יהודה.
- (ד) אולי צ"ל ואשכח כי לבבי וכו', או ואוכח את לבבי.

- ב. יום תפֿשֿוּ מִשׁוּט תַּמְהִים לַתְּהוֹם
 גַּם חֲלָלִים לֹא יִמְצְאוּ יָדִים
 ג. אֵיךְ לֹא אָהִי בֵן? וְאֲנִי עַל־גַּב אָנִי
 תָּלוּי בְּבֵין אֶרֶץ וּבֵין שָׁמַיִם
 ד. אֲחוּג וְאֲנוּעַ; וְנִקַּל זֹאת, עֲבִי
 אֲחֹג בְּתוֹבְכִי יְרוּשָׁלַיִם.

יט

ים סוער

- א. י וַעֲיֵן וּמְקִים בְּמִרוֹם שְׁתַּמְקִים
 וְעַל־יָם רְחוּקִים צְדָקוֹ קָרַח א)
 לֹא לְאִישׁ יִדְבְּבוּ; וְאִם אֵין מִלֵּב?
 שְׁקֵר גָּסַפּוּ וְלָרִיק יִמְרַח
 עוֹלָה מִבּוֹר יוֹם רָץ לַעֲבוֹר
 ים, וְשֵׁשׁ בְּגִבּוֹר לְרוּיִן אֶרֶח
 חֲטָאוּ עַקֵּשׁ יִדְבְּבוּ בְּמִנְקֵשׁ
 וּמַעֲרֵב בְּקֵשׁ וְהִגֵּה מוֹרַח
 יָדַע כִּי לֹא כְּבוֹז וְשִׁכְלוּ
 יַעֲמִיד דְּגָלוּ וַיִּסַּע וַיִּאֲרַח
 אִו שָׁב וְהוֹדָה בְּגִפְשׁ תִּרְדֵּה
 וּמִרְבַּע עֲבָדָה קוֹל מִר וְצָרַח
 אָנָה אֵלֶּךְ מִרוּחָה?
 וְאָנָה מִפֿ-- גִּיחַ אֲבָרַח?

הערות רשד"ל

א) צדקתו אשר בימים, מורחת ויורדת עד על הים (מלשון תסרה על אחווי המשכן).

פ. 72 2 75
על כף ועל חקף 218

פ. 162588
227-116
342.1

נפש? זרעו 4.9.פ

פ. 222.117.16
32

פ. 170 (שנת ה'תש"ו)
על חקף זרעו 170

פ. 175 5 פום = 25

כתבת המור"ל:

Издательство „АХИАСАФЪ“ Варшава.

Verlag „ACHIASAF“ Warschau.